

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

De vrome hindoe

De afgelopen weken werd in het *Nederlands Dagblad* gediscussieerd over de vraag of ook een vrome hindoe behouden kon worden. De discussie kwam op gang via het verslag van een lezing van Antoine Bodar. Zelf heb ik via een telefonisch interview ook een bijdrage aan de discussie in de krant geleverd. Op het moment dat ik dit schrijf is dat interview nog niet gepubliceerd, maar ik neem aan dat dat wel het geval is wanneer u dit leest. In dit artikel wil ik wat ik in dat interview gezegd heb nader verantwoorden. Verder wil ik vanuit de gereformeerde overtuiging ook nog een aantal andere gezichtspunten naar voren brengen die volgens mij in deze discussie van belang zijn.

kerkelijk leven

B. Kamphuis ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - B. Kamphuis	
De vrome hindoe	309
<i>Meditatief</i> - E. Brink	
Vrij voor elkaar	312
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten	
Niet altijd vergeven	313
<i>Achtergronden</i> - P. Houtman	
Oordeel en genade in een wereld van honger	315
<i>Van binnen naar buiten</i> - H.J. Takken	
Kruisiging, feit of fictie?	318
<i>Opvoeding en onderwijs</i> - R. Liefjijn	
Erasmus - vader van humanisten, huisvriend van gereformeerden?	320
<i>Lied van de week</i> - J. Smelik	
O hoofd vol bloed en wonden	322
<i>Uit de kerken, Meegelezen</i>	

Kan een vroom mens behouden worden?

'Een vrome hindoe die nog nooit van Christus heeft gehoord, maar wel netjes en fatsoenlijk heeft geleefd, komt toch in de hemel!' Dat is de verwachting van Antoine Bodar. Hij bracht die mening naar voren op een conferentie van de CSFR, een netwerk van reformatische studentenverenigingen. Op de vraag van een van de studenten of deze uitspraak wel gesteund werd door de Rooms-katholieke Kerk verwees Bodar naar het tweede Vaticaanse Concilie uit de jaren zestig van de vorige eeuw. Dit concilie sprak uit dat de katholieke kerk niets van wat in de religies waar en heilig is verwerpt². Van daaruit is het nog wel een hele stap naar de verwachting van Bodar. Maar hij heeft gelijk dat de Rooms-katholieke Kerk op een heel positieve manier kan spreken over de waarde van niet-christelijke religies. Het is wel duidelijk dat dat samenhangt met de optimistische mensvisie die typisch is voor het Rooms-katholicisme. Ieder mens heeft wel verlossing nodig. Maar hij kan toch daaraan ook

zijn eigen bijdrage leveren. De gereformeerde belijdenis zegt dat de in zonde gevallen mens 'onbekwaam is tot iets goeds en uit op elk kwaad'³. Van de vroomheid van de mens verwacht onze belijdenis niet zoveel. 'Netjes en fatsoenlijk' leven kan geen weg naar het heil zijn.

De belijdenis wil daarmee recht doen aan de ernstige woorden die de Bijbel spreekt over de mens. 'Er is geen mens rechtvaardig, zelfs niet één, er is geen mens verstandig, er is geen mens die God zoekt. Allen hebben ze zich afgewend, heel de mensheid is verdorven. Er is geen mens die nog het goede doet, er is er zelfs niet één'⁴. Het schokkende is dat de Bijbel ons laat zien dat dit ook waar is voor vrome mensen: de vrome koning David, de vrome Farizeeër Saulus. Er worden ons weinig illusies gelaten over de goedheid en de vroomheid van mensen.

Is dit een al te pessimistische mensvisie? Doen vrome mensen niet vaak heel veel mooie dingen, of ze nu hindoe of christen of moslim zijn? Zeker, maar ze doen maar al te vaak ook de verschrikkelijkste dingen. De bijbelse zondeleer, die de gereformeerde belijdenis wil verwoorden, is helaas niet pessimistisch, maar realistisch. Vrome hindoes maken zich schuldig aan christenvervolgingen in India - hoe vromer hoe erger. Vrome moslims voelen zich geroepen tot een bloedige jihad. Ook vrome christenen blijken keer op keer zondige mensen te zijn, die vallen onder dat zware oordeel: 'Er is geen mens die nog het goede doet'.

In de filmtrilogie *The Godfather* van Francis Ford Coppola wordt het leven gevolgd van een maffiafamilie. De films staan bol van (rooms-katholieke) vroomheid: een doopplechtigheid, een viering van de eerste communie, een uitreiking van een hoge kerkelijke onderscheiding, een biecht - en ondertussen is het allemaal corruptie en chantage en moord. Niemand, ook de vroomste niet, blijkt zich aan de zuigkracht van het kwaad te kunnen onttrekken. Natuurlijk, het is maar een film. Je kunt de boodschap ervan naast je neerleggen. Maar het angstwekkende blijft dat de film zo realistisch is. Dit is de mens, ook de vrome mens.

En helaas, dit geldt niet minder van protestanten dan van rooms-katholieken. Vrome protestanten hebben zich schuldig gemaakt aan slavenhandel en aan kolonialisme en aan apartheidsideologie. Vrome protestanten hebben staan juichen voor Adolf Hitler. Laten we ons maar geen illusies maken. Ook de vroomheid van gereformeerden uit de eenentwintigste eeuw, zal onder het oordeel vallen. We moeten verlost worden, niet alleen van onze goddeloosheid, maar ook van onze vroomheid.

Christus alleen

'Wie zal mij, ongelukkig mens, redden uit dit bestaan dat beheerst wordt door de dood? God zij gedankt, door Jezus Christus, onze Heer'. Alleen door Christus is er redding, voor vrome hindoes en voor vrome christenen.

Het is van het grootste belang hieraan te blijven vasthouden. Een paar weken geleden heb ik hier twee artikelen geschreven over de opvattingen van de atheïstische dominee Klaas Hendrikse. Zijn atheïsme bleek samen te hangen met het feit dat hij geen christen is. Christus speelt voor hem nauwelijks een rol. In ieder geval is Christus voor hem niet de Enige: Hij staat op zijn plaats naast Boeddha, Mohammed en al die andere religieuze grootheden. Daarmee staat het heil van mens en wereld op het spel. Want volgens de Bijbel is Christus de enige Verlosser. Zijn naam is de enige op aarde die de mens redding

biedt⁶. Hij is de weg, de waarheid en het leven⁷.

Kort geleden is bij mij de Indonesische student Marianus Waang afgestudeerd aan de TU in Kampen. Zijn scriptie droeg als titel *Solo Christo* - 'alleen door Christus'⁸. Hij gaat daarin onder andere na hoe in veel hedendaagse theologie in Indonesië de uniciteit van Christus wordt opgegeven. De leer dat Christus de Enige is, zou tekort doen aan de religieuze gevoelens van de mensen. Maar als die leer wordt losgelaten, dan blijkt alles aan het schuiven te gaan. De belijdenis van God als de Drie-enige kan niet gehandhaafd worden, want die leer wil juist tot uitdrukking brengen dat God in Christus onze enige Verlosser is. De belijdenis over de twee naturen van Christus kan niet gehandhaafd worden, want dan houden we vast aan de pretentie dat Christus God is - en dus de Enige. De leer van het offer voor onze zonden, dat Christus bracht aan het kruis, kan niet gehandhaafd worden. Dat is een aanstootgevende leer, want ieder wordt zo voor zijn heil afhankelijk van Christus. Kortom, dat Christus de Enige is, dat is het hart van het evangelie. Wie dat hart eruit haalt, raakt heel het evangelie kwijt. De scriptie van Marianus Waang laat dat heel duidelijk zien.

De unieke betekenis van Jezus Christus mag dus nooit worden losgelaten, ook niet als wij bewogen zijn met het lot van heidenen, hindoes of moslims. Juist dan mogen we hun niet de naam van Jezus Christus onthouden.

Door het geloof alleen

Nu blijkt uit het verslag van die CSFR conferentie dat ook Bodar niet wil tornen aan de unieke betekenis van Jezus Christus. 'Het gaat om de persoon van Christus. Maar God kan ook werken door de persoon van Christus zonder dat iemand Hem rationeel kent. Ik laat ruimte open voor het werk van Christus in het leven van mensen, zonder dat die mensen Hem als persoon kennen'.

In Romeinen 10 haalt Paulus de tekst aan uit Joël: 'Ieder die de naam van de Heer aanroept, zal worden gered. Hij gaat dan als volgt verder: 'Maar hoe kunnen ze hem aanroepen als ze niet in hem geloven? En hoe kunnen ze in hem geloven als ze niet over hem hebben gehoord? En hoe kunnen ze over hem horen als hij niet verkondigd wordt? En hoe kan iemand verkondigen als hij niet is uitgezonden?'⁹. In dit Schriftgedeelte blijken twee dingen: ten eerste de noodzaak van het geloof en ten tweede de noodzaak van de prediking.

In de eerste plaats: we kunnen niet de Heer als onze Redder aanroepen, tenzij wij geloven. Geloof is iets anders dan rationele kennis. Een krantenverslag geeft natuurlijk geen exacte weergave, dus misschien heeft Bodar er wel veel meer over gezegd. Maar het zou in ieder geval een misverstand zijn om te denken dat het bij geloof allereerst gaat om het verstand. Geloof is inderdaad kennis. Maar het is kennis van Gods genade. Daarom is het kennis die onverbrekkelijk verbonden is met overgave en met vertrouwen. In het geloof geef je je vol vertrouwen over aan Gods genade, die je hebt leren kennen in Jezus Christus. Geloof is de erkenning dat je van jezelf een verloren mens bent, dat je ook met al je vroomheid een verloren mens bent, maar dat je toch de redding van je leven verwacht van Jezus Christus. Daarom roep je tot God om redding. Alleen door het geloof is er redding, want hoe kun je God aanroepen als je niet in Hem gelooft?

Het grote probleem van de leer van de alverzoening of van theorieën die daarbij in de buurt komen, is dat ze het geloof of ongeloof van mensen niet serieus nemen. Als in

Christus werkelijk voor alle mensen het behoud vastligt, dan doet het er niets toe of wij al of niet geloven. Ook wie niet door Christus behouden wil worden, wordt dan uiteindelijk wel door hem behouden. In de theologie van de twintigste eeuw kennen we de opvatting van Karl Barth. Barth leerde geen alverzoening, maar kwam er wel dichtbij. In Christus ligt volgens hem objectief het heil voor alle mensen. Geloof is dan niet beslissend voor het delen in het heil. Geloof betekent dat je weet hebt van het heil. Ongelovigen hebben er geen weet van. Maar dat verandert niets aan het heil zelf. Zo'n leer doet naar mijn overtuiging geen recht aan wat de Bijbel zegt over de noodzaak van het geloof.

laten we ons maar geen illusies maken

Het *tweede* punt dat opviel in de woorden van Paulus was de noodzaak van de prediking. In de gereformeerde dogmatiek wordt de prediking van het evangelie samen met gebruik van de sacramenten gerekend tot de 'genademiddelen'. God deelt zijn genade uit door middel van de prediking en de sacramenten. Tegenover een spiritualistische minachting van de genademiddelen, zijn ze in de gereformeerde leer altijd hoog gehouden. Immers 'hoe kunnen ze in hem geloven als ze niet over hem hebben gehoord'? Je kunt het probleem van 'de vrome hindoe' dus niet oplossen door het geloof te relativiseren, of door het belang van de zending te relativiseren. God roept ons op te geloven in Jezus Christus. Daarin alleen ligt ons behoud. God roept ons ook op het evangelie uit te dragen in heel de wereld. Dat is de weg waarin God verlossing wil geven. Een andere weg is er niet voor ons.

En toch...

En toch is het opvallend hoe voorzichtig de gereformeerde dogmatiek is, als het gaat om uitspraken over het eeuwig heil of onheil van heidenen. Bavinck zegt bijvoorbeeld: 'Met de Schrift in de hand kunnen wij, zoowel in betrekking tot de zaligheid der Heidenen als tot die der vroegstervende kinderen, niet verder komen, dan dat wij van een beslist oordeel in positieven of negatieven zin ons onthouden'¹⁰.

Hoe komt Bavinck tot deze voorzichtigheid? Dat is niet omdat hij zou ontkennen dat alle mensen onder Gods oordeel liggen, of omdat hij dit oordeel zou willen relativiseren. Indringend heeft hij in het voorafgaande de realiteit van de hel en van de eeuwige straf getekend. Het is ook niet omdat hij zou geloven in een soort 'tweede kans': alsof er ná de dood nog weer ruimte zou zijn voor prediking van het evangelie en voor bekering. Zoiets is wel gesuggereerd in een ingezonden in het *Nederlands Dagblad*, maar is toch moeilijk in overeenstemming te brengen met een bijbelwoord als: 'Eens moeten mensen sterven en daarna volgt het oordeel'¹¹.

Bavinck voert twee redenen aan voor zijn voorzichtigheid: De 'Gereformeerden wilden ten eerste de mate der genade niet vaststellen, waarmede een mensch ook onder vele dwalingen en zonden nog aan God verbonden kan zijn noch den graad der kennis bepalen, die tot zaligheid onmisbaar nodig is. En ten andere hielden zij staande, dat de middelen der genade niet absoluut noodzakelijk waren

tot de zaligheid en dat God ook buiten woord en sacramenten kon wederbaren ten eeuwigen leven'.

De eerste reden komt voort uit bescheidenheid. Wij kunnen nooit het oordeel van God vellen, want wij staan zelf onder dat oordeel.

De tweede reden heeft weer te maken met de genademiddelen. Ze zijn niet absoluut noodzakelijk. Want wij zijn er wel aan gebonden, maar Góð is er niet aan gebonden. In dat kader brengt Bavinck de verkiezingsleer ter sprake. Hij citeert een prachtige uitspraak, dat juist de particuliere verkiezingsleer (God verkiest bepaalde personen) een universele strekking heeft. Want God zal al zijn uitverkorenen weten te redden. Niemand die God aan Christus heeft gegeven, zal immers verloren gaan¹². Wie God aan Christus geeft en hóe Hij hen aan Christus geeft, dat is niet onze zaak, maar Gods zaak.

Aan het slot van dit gedeelte zegt Bavinck: 'Als het erop aan komt, is de Gereformeerde belijdenis ruimer van hart en breder van blik, dan eenige andere Christelijke confessie. Zij vindt de laatste, diepste oorzaak der zaligheid alleen in Gods welbehagen, in zijne eeuwige ontferming, in zijne ondoorgrondelijke barmhartigheid, in den onnaspeurlijken rijkdom zijner almachtige en vrije genade. Welke vastere, breedere grondslag zou daarnaast voor de zaligheid van een schuldig en verloren menschengeslacht te vinden zijn?'¹³.

De gereformeerde verkiezingsleer wordt vaak als hard en meedogenloos gezien. Ze is helaas maar al te vaak ook zo gehanteerd. Maar naar haar aard is ze dat niet. De gereformeerde leer belijdt dat het behoud voor vromen en goddelozen, voor hindoes en christenen, voor alle mensen gelegen is in Jezus Christus. En God geeft deel aan het heil in Jezus naar zijn welbehagen, naar zijn barmhartigheid. Ons rest niets anders dan alles te verwachten van die barmhartigheid. Zij kent geen grenzen¹⁴.

Prof. dr. Barend Kamphuis is hoogleraar aan de Theologische Universiteit te Kampen en hoofdredacteur van dit blad.

Noten:

1. *Nederlands Dagblad*, 28 december 2007
2. Verklaring *Nostra Aetate* (1966), 2.
3. *Heidelberger Catechismus*, vraag en antwoord 8.
4. Rom. 3:10-12 (vgl. Ps. 14:1-3 en Ps. 53:2-4). De tekstaanhalingen zijn uit *De Nieuwe Bijbel Vertaling*.
5. Rom. 7:24-25.
6. Hand. 4:12.
7. Joh. 14:6.
8. Marianus Waang, *Solo Christo. De visie van A.G. Honig jr. op de aard van de christelijke verlossingsleer tegenover de heroverweging daarvan in de Indonesische theologie*, ongepubliceerde doctoraalscriptie systematische theologie, TU Kampen, november 2007.
9. Rom. 10:13-15.
10. H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* 4, Kampen 1967², 708. Met de 'vroegstervende kinderen' bedoelt Bavinck, blijkens het voorafgaande, de vroegstervende kinderen buiten het verbond. Hij heeft ook uitspraken aangehaald van Junius en Voetius, die van eenzelfde voorzichtigheid getuigen met betrekking tot deze kinderen. De passage van Bavinck wordt weer met instemming aangehaald door K. Schilder, *Wat is de hel?*, Kampen 1932², 202.
11. Hebr. 9:27.
12. Joh. 6:39.
13. H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* 4, 709.
14. Klaagl. 3:22.

Vrij voor elkaar

Broeders en zusters, u bent geroepen om vrij te zijn. Misbruik die vrijheid niet om uw eigen verlangens te bevredigen, maar dien elkaar in liefde.

Galaten 5:13

E. Brink ■

'Je bent pas vrij als je geen last hebt van de ander. En je gewoon je eigen gang kunt gaan. Vrijheid, blijheid.'

Echt niet! Zo zou Paulus dat zeker niet noemen. God legt hem heel iets anders in de mond. Die zogenaamde vrijheid draait om jezelf. Dat voelt misschien vrij. Maar vrij zijn van de ander, dat is de naam vrijheid niet waard.

Christelijke vrijheid is niet op jezelf gericht. Immers, dan ben je nog gebonden aan jezelf. Terwijl dat kleine kringetje nu juist door Christus doorbroken is. Hij laat je niet in je eigen kring ronddraaien. De kring van je ego is juist opengebroken. Je bent vrijgemaakt voor. Die vrijheid dient ergens voor. Om in dienst te komen van de ander.

Wanneer je puur op jezelf gericht bent, heb je geen oog voor de ander. En kom je vroeg of laat tegenover elkaar te staan. De vrijheid is dan ver te zoeken. Op jezelf gericht kun je nooit het gemeente-zijn met elkaar beleven. Dat kan alleen als je de ander ziet staan. Als je beschikbaar bent voor elkaar. Echte vrijheid beleef je pas als je elkaar van dienst bent. Je bent opgenomen in een grotere kring. Gericht op God en gericht op de ander.

In de wereld om je heen wordt je vrijheid begrensd door die van de ander. In de christelijke gemeente mag je leren de vrijheid in te vullen door te doen wat goed voor de ander is. Daar dien je jezelf mee en daar dien je elkaar mee.

Hier is Jezus het meest van gediend! Hij is zelf gekomen om te dienen. Niet op Zichzelf gericht, maar helemaal op de ander. Daar had Hij zelf voor gekozen, in alle vrijheid.

Ds. Egbert Brink is predikant van de Gereformeerde Kerk te Waddinxveen.

Niet altijd vergeven

wandelen met God

Vergeven kan heel diep gaan.

Je geeft eigenlijk iets van jezelf.

Maar hoe kan dat, als de ander dat niet wil ontvangen?

B. Luiten ■

Ruim een jaar geleden, in oktober 2006, schreef ik hierover in deze rubriek. De aanleiding was een Nederlands-gereformeerde vrouwencontactdag waar werd verteld, dat een kind van God vergeeft, ook als er bij de ander geen berouw is. Als wij anderen niet vergeven is de deur tussen ons en de Vader dicht, zo werd daar opgetekend door een journalist.¹ Inmiddels is de tijd verstreken. Op mijn schrijven heb ik een aantal vragen ontvangen. Later ook reacties met een andere benadering. Verder signaleer ik dat collega A.T. van der Scheer eenzijdige vergeving heeft aanbevolen in het blad voor ambtsdragers *Dienst*.² Terwijl collega J. Oosterhuis zich kort daarop juist heeft afgezet tegen het 'onbeschermd aandringen op vergeving', omdat hij in de Bijbel altijd berouw als voorwaarde ziet.³ Genoeg reden dus om hier nog eens op terug te komen. Want dit leeft, en dat is maar goed ook. We zijn hier bij de slagader van de christelijke kerk. Vandaag wil ik eerst ophalen wat ik schreef. Daarna wil ik de reacties en andere artikelen weergeven en ingaan op wat daarin werd aangedragen.

Barmhartiger dan God?

Het punt waar het mij om gaat is: moeten wij barmhartiger zijn dan God? En dat met een beroep op Jezus? Nergens in de hele Bijbel kan ik een situatie vinden, waarin God vergeeft als er geen berouw is. Ninevé wordt gespaard als de bewoners voor God op de knieën gaan. Om die reden *moest* Jona daarheen. Zijn boodschap daar was *absoluut noodzakelijk*, zo blijkt uit heel dat bijbelboek. Anders was Ninevé ondersteboven gekeerd. Vrijwel alle profeten die God zond hebben inzicht moeten geven in wat zonde is, om op te roepen tot berouw en bekering. Bij het uitblijven van berouw namen de straffen toe, uiteindelijk ging bijna het hele volk het beloofde land uit. Hoezo, vergeving zonder berouw? Jezus heeft vol liefde de harten van de mensen gezocht. Om die reden heeft Hij hen zeer duidelijk verteld dat er buiten Hem geen enkele

toekomst zou zijn. Voor niemand. Alle zondaren met berouw en tranen werden door Hem aanvaard, zelfs de moordenaar die naast Hem hing aan het kruis. Maar als mensen niet zouden komen tot inzicht en berouw, zouden ze blijven onder de toorn van God (Joh. 3:36).

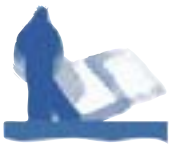
Is dit niet helder als glas?

Johannes schrijft: 'Belijden we onze zonden, dan zal Hij die trouw en rechtvaardig is, ons onze zonden vergeven en ons reinigen van alle kwaad. Als we zeggen dat we nooit gezondigd hebben, maken we Hem tot een leugenaar en is zijn woord niet in ons' (1Joh. 1:9,10). Het klinkt wel mooi om te zeggen dat een kind van God altijd vergeeft, maar waarop is dat geground als je ziet dat God dat zelf niet doet?

Beeld van God

Belangrijk lijkt me, dat we Gods beeld betrouwbaar laten zien. Wij zouden schuldige mensen een ernstige misvatting kunnen bezorgen, als we de indruk zouden wekken dat er vergeving bestaat zonder berouw. Want wij kunnen dan wel zo praten en zo doen misschien, en dat voor onszelf bevrijdend vinden, maar straks komt iemand voor de troon van God en dan blijkt het er toch anders aan toe te gaan. Zijn we dan betrouwbare getuigen geweest? Hebben we dan zuiver over God gesproken? Bedenk wel dat het hierin gaat over leven of dood.

Het gebod dat Jezus ons voorhoudt luidt: 'indien je broeder zondigt, spreek hem dan ernstig toe; en als hij berouw heeft, vergeef hem. En als hij zevenmaal op een dag tegen je zondigt en zevenmaal naar je terugkeert en zegt: "ik heb berouw," dan moet je hem vergeven' (Luk. 17:3,4). Een indringend woord: word nooit moe om iemand te vergeven, al is het zevenmaal per dag. Maar al die keren zal hij wel berouw tonen, zegt Jezus. Laten we dan niet wijzer zijn dan Hij, daar niet bovenuit grijpen, hoe goed bedoeld ook. Want zo is de weg tot God, en niet anders. We mogen bidden om vergeving van zonden, zo vaak we willen. Nooit zullen we daarin worden afgewezen, als we het echt menen. Maar zonder dat oprechte gebed zal er geen vergeving zijn. Niet in de hemel en

niet op de aarde. Voor niemand. Met die boodschap zond Jezus zijn apostelen heen. Ze mochten mensen gaan bevrijden, in de naam van Jezus. Maar ze moesten ook kunnen zeggen, dat mensen gebonden bleven in hun schuld (Mt. 18:15-18). Dat is tot op vandaag de basis onder alle vermaan, ook onderling. Jezus is onze weg tot God, maar help elkaar dan die weg te gaan. Dan zul je ook elkaar terugvinden, zelfs in geschonden verhoudingen. Maar als zondige mensen de verzoening afwijzen, blijft er geen weg over. Dan is er ook geen plaats voor hen in de gemeente (1Kor. 5:13).

Echt berouw

We hebben als kerken bovendien afgesproken, dat berouw moet blijken. Het moet echt zijn, anders kunnen we het niet aanvaarden (kerkorde art. 75).

Want van de stelling, dat een christen altijd moet kunnen vergeven, is al heel veel misbruik gemaakt, door allerlei daders van ernstige delicten. 'Ben jij kind van God? Dan moet je mij vergeven! Anders ben je geen kind van God, dan ga je verloren.' Heel wat incestslachtoffers hebben dat hun vader horen zeggen, om daardoor vervolgens in de grootste geloofsnood te komen. Ook om die reden is het heel belangrijk, om in deze zaak volstrekt duidelijk te zijn. Als er geen vergeving wordt gevraagd, kun je die ook niet schenken. En als het wel wordt gevraagd, maar het berouw oppervlakkig is, mag je eerst vragen om een blij van echtheid. Esau hilde ook, maar het was van spijt (voor zichzelf), niet van berouw voor God en mensen (Hebr. 12:16,17). Menige dader komt uit zichzelf niet verder dan spijt, zonder te beseffen welke schade hij heeft aangericht in het leven van de ander. Daarom zou je hem bijv. mogen vragen eerst in therapie te gaan, om te leren beseffen en voelen wat hij heeft gedaan. Echt berouw, daar gaat het om: verdriet voor God en mensen, klein worden daaronder, je hand uitstrekken naar genade. Zo gaan alle deuren open, in hemel en op aarde. Maar voor wie niet echt van genade wil weten, is er geen enkele toekomst. Die illusie moet we dan ook niet wekken.

Bevrijding

We horen zeggen, dat het altijd schenken van vergeving zo bevrijdend werkt, vooral ook voor jezelf. Volgens mij is dat een vergissing. In de eerste plaats dus vanwege het eenzijdige van die vergeving, die zo niet kan. En vervolgens ook omdat Jezus zijn leerlingen vrijheid schenkt, diep in het hart, al is het temidden van allerlei schuldige en berouwloze daders. Om waarlijk vrij te zijn heb je die eenzijdig uitgesproken vergeving niet nodig. Punt waar het om draait is, dat God het voor zijn mensen opneemt. Hij is onze getuige, altijd en overal. Slachtoffers mogen zich op Hem beroepen, wanneer de daders (geheel of grotendeels) ontkennen. Niet altijd wordt op aarde recht gedaan. Soms blijft het ja tegenover nee. Als gedupeerde kun je daar heel boos over worden en wellicht gaan broeden op wraak. Dat kan inder-

daad heel benauwend zijn, je eigen gevangenis worden, vol machteloosheid. Dan zegt God: 'geef je zaak (en je wraak) maar aan Mij, en ga leven'. Hij neemt het onrecht van ons af, Hij zal het kwaad vergelden, de Bijbel staat daar vol van. Hij ziet het onrecht dat zwakke en weerloze mensen is aangedaan. Hij rekent het toe, als aan Hem aangedaan. Als Hij zo onze zaak tot de zijne maakt, haalt Hij die van ons af (Psalm 12, 23, 54, 146, enz.).

Op die manier zijn christenen vrij, altijd en overal, al sluiten vijanden hen op in hun haat. Zo kunnen christenen hun vijanden met andere ogen bekijken, namelijk als mensen die redding en vergeving nodig hebben. Ze kunnen voor hun vijanden bidden, ze kunnen een glas water voor hen inschenken, ze kunnen hun wonden verbinden. Dat allemaal uit de liefde van Jezus, zonder evenwel die liefde eenzijdig te laten worden.

Vergevingsgezind

Hoe zit dat dan met ons gebed, 'gelijk ook wij vergeven die ons schuldig zijn'?

Hierin spreken wij voor God *onze bereidheid* uit, om vergeving te schenken, zo vaak die ons oprecht wordt gevraagd. In taal van de catechismus: '...zoals wijzelf ook als een bewijs van uw genade in ons opmerken, dat wij *het vaste voornemen* hebben onze naaste van harte te vergeven' (HC zondag 51).

Inmiddels hebben wij vernomen, dat de Amish in Pennsylvania de moordenaar van hun kinderen vergeving hebben geschonken. Een bericht, dat ieder mens tot nadenken stemt. En toch, wordt die moordenaar daardoor behouden? Als dat niet zo is, hadden de Amish dan niet beter kunnen melden, dat zij *bereid zijn* de moordenaar te vergeven? Daarin zou dezelfde houding naar voren komen, maar de dader zou nog wel begrijpen dat hij zijn zonde te belijden heeft voor God en mensen.

Zo zullen wij Gods beeld dragen. Ieder mens mag Hem leren kennen als de God van alle genade, die royaal wordt uitgedeeld. Daartoe is God altijd bereid. Het offer van Jezus Christus is groot genoeg, toereikend voor de schuld van alle mensen. Waarmee niet is gezegd dat alle mensen erin delen, alleen zij die Hem aanbidden in zijn genade.

Het is dus geen trots die ons drijft, en mensen hoeven voor ons niet in het stof. We zijn bereid, we staan klaar om te vergeven. In de naam van Jezus. Samen met Hem. Op zijn woord, in zijn weg.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Noten:

1. Zie mijn 'Niet altijd vergeven' in *De Reformatie* dd. 14 oktober 2006.
2. A.T. van der Scheer, 'Vergeven en vergeten?' in *Dienst*, september 2007, blz. 100 e.v.
3. J. Oosterhuis, 'Het Celebrate Recovery programma' in *De Reformatie* dd. 8 december 2007, blz. 174.

Oordeel en genade in een wereld van honger

In de armoede in de wereld is de hand van God te zien; zijn oordeel. Bij alle terechte inspanning om er wat aan te doen, doen we er goed aan om dat onder ogen te zien. Die stelling wil ik in dit tweede artikel toelichten, en verdedigen tegen voor de hand liggende tegenwerpingen. Ik zal er ook een paar praktische conclusies uit trekken.

P. Houtman ■

In het boek Openbaring zien we de oordelen van God over de wereld gaan, als de zegels van de boekrol worden geopend, de bazuinen geblazen, de schalen leeggegoten. Kenmerkend voor die oordelen, zoals ze daar worden beschreven, is:

- Ze gaan de menselijke maat te buiten;
- Ze gaan de bekende natuurlijke wereld met haar wetmatigheden van oorzaak en gevolg te buiten;
- Ze zijn uitingen van de toorn van God.

Gods hand in geweld

1. God openbaart zijn toorn - dat gaat de proporties van menselijk handelen en de menselijke samenleving te buiten. Niet altijd is dat het geval. In Romeinen 1:18v laat Paulus zien hoe in de menselijke samenleving de toorn van God zich openbaart: Hij geeft ze over aan ongeremde zonde. Het is menselijk handelen. Toch zijn de proporties daarvan wel verbijsterend. Dit is niet normaal meer; niet gewoon meer. We noemen het af en toe onmenselijk; we noemen het af en toe beestachtig. Datzelfde ervaren we ook als we het onrecht in de werldsamenleving analyseren, geweld, onderdrukking en corruptie, de onrechtvaardige structuren, die mensen arm houden, ze de welvaart, ontwikkeling, cultuur en macht die in deze wereld beschikbaar zijn, onthouden. Een 'oordeel' is, letterlijk, in de eerste plaats een rechterlijke uitspraak. Dat God boos is op mensen, wordt in de eerste plaats in de prediking uitgelegd. God spreekt mensen als zondaars aan. Die prediking wordt gedaan door mensen, meestal gewone mensen; het baart lang niet altijd opzien, het is niet sensationeel. Maar als God laat voelen wat Hij zegt, en we gaan het ervaren, dan is het wel aangrijpend. Als in Openbaring 6 de zegels van de boekrol opengaan, dan barst er oorlog los, met alle ellende van dien: wapengeweld, economische ellende, honger, besmettelijke ziekten. Het gaat

nog over menselijk handelen: "...zodat men elkaar zou afslachten". Maar het is tegelijkertijd wel goddelijk handelen. Dat is in de proporties merkbaar. God geeft mensen over aan oorlogsgeweld en er vallen slachtoffers - wie zal het keren?

Horror

2. De oordelen in het boek Openbaring gaan de proporties van wat wij 'natuurrampen' noemen, te buiten. Ze onttrekken zich aan een analyse van oorzaak en gevolg. Ze barsten uit de kaders van de ons vertrouwde wereld. Een dominee die naar aanleiding van de milieuproblematiek, een epidemie of een tsunami wil preken over een van de zegels of een van de schalen uit het boek Openbaring, krijgt het moeilijk. De beschreven plagen zijn over het algemeen toch weer anders; vreselijker, in hun vreemdheid. Het zijn echte horrorbeelden, die we zo in de werkelijkheid niet aantreffen.

het is tegelijkertijd wel goddelijk handelen

Dat heeft christenen vaak aanleiding gegeven om te zeggen: in de toekomst, de 'eindtijd' - waar we dan blijkbaar nu nog niet in leven - wordt het allemaal nog erger dan nu. Dat leidt tot christelijke griezilverhalen. Dat is twijfelachtig. Er zijn andere verklaringen mogelijk. De plagen hebben een symbolische betekenis. De verandering van water in bloed verwijst naar de plagen in Egypte, en laat daarmee een lijn zien in het oordeel van God. Er worden ook demonische machten aangekondigd en uitgebeeld: die zijn werkzaam in de rampen die zich voordoen. In ieder geval laten de oordelen in Openbaring zien dat God bezig is met zijn wereld. Hij grijpt rechtstreeks in. Boven menselijke en natuurlijke factoren uit moeten we zijn majesteit eerbiedigen.

Armoede is meer dan alleen armoede. Het woord armoede is gemakkelijk hanteerbaar in een wereldbeeld waarin de economie centraal staat. Maar er is meer aan de hand. Dat drukken we uit in gebruikelijke woordparen: 'arm en ellendig', 'de armen en verdrukten', 'de armen en gemarginaliseerden', 'the poor and destitute' (berooid), 'de armen en gedepriveerden' (mensen die beroofd zijn, rechteloos gemaakt). Armoede heeft te maken met alles, met gebrek aan alles: politiek, recht, moraal, gemeenschap, gezondheid, leefruimte, veiligheid, onderwijs... Van alle kanten breken telkens weer rampen uit die tot nieuwe armoede leiden en ontwikkelingshulp frustreren. Armoede is besmettelijk: we spreken van 'armoedzaaiers'. Het is ontwrichtend; het is verwoestend. We weten er geen raad mee. Niet alleen onze acties, ook onze analyses breken ons bij de handen af. Wat hangt ons nog boven het hoofd?

Midden in de plagen van het boek Openbaring klinkt het drievoudig 'Wee!' De mensheid wordt angst aangezegd. Als God optreedt, staan mensen machteloos.

Majesteit

3. Rampen, ellende en armoede zijn een uiting van Gods toorn - dat is lang niet altijd het geval. Geweldige natuurverschijnselen zijn om te beginnen uitingen van Gods majesteit - zie de laatste hoofdstukken van het boek Job. Mensen die zich in de nabijheid van een vulkaan vestigen, of in laaggelegen gebieden dicht bij het water, weten wel wat ze te wachten kan staan. Je kunt niet risicoloos leven. En als het dan gebeurt, past het niet om God verwijten te maken.

armoede in een deel van de wereld is een waarschuwing aan het adres van de hele wereld

Armoede kan een rechtstreeks gevolg zijn van eigen falen. De luiaard wordt arm, zegt het Spreukenboek. Dat is een kwestie van oorzaak en gevolg; de hand van God wordt daarbij niet eens ter sprake gebracht.

Het omgekeerde wordt ook gezegd in Spreuken: De hand van de vlijtige maakt rijk; ijverige handen brengen rijkdom (10:4 en vaker). Toch is dat geen algemene wetmatigheid. De zegen van de Heer, die maakt rijk; zwoegen voegt er niets aan toe (Prediker 10:22).

De armen zijn vaak juist het voorwerp van Gods bijzondere zorg. Hij heeft medelijden met ze, Hij neemt het voor ze op, tegen de onderdrukking van de rijken en machtigen. Hij hoort hun roepen om hulp. Hun geloof in Hem wordt op de proef gesteld, maar niet beschaamd.

Allemaal!

Armoede een oordeel van God - dat kunnen we niet individueel toepassen: de armen zijn bij uitstek het voorwerp van Gods toorn. Ook dat blijkt duidelijk in het boek Openbaring. Bij het verbreken van de zegels wordt een vierde deel van de mensheid getroffen; bij het blazen van de bazuinen een derde deel. Er wordt niet gezegd welk deel; mensen worden getroffen zonder onderscheid. Door heel het boek heen worden degenen die van God zijn, gespaard; een enkele keer wordt dat ook bij een plaag aan-

gegeven; maar over het algemeen is het niet inzichtelijk te maken in de geschiedenis, hoe dat gaat, en waarom sommigen wel getroffen worden en anderen niet. Als een vierde deel wordt getroffen, en dan een derde deel, dan is dat een geleidelijk sterker wordende waarschuwing aan de wereld als geheel. "Denkt u dat zij (...) schuldiger waren dan anderen? Nee, maar als u zich niet bekeert, zult u evenzo omkomen!" (Lukas 13:3 en 5).¹

Dat wijst erop dat zonde en oordeel als regel niet oorzakelijk met elkaar verbonden kunnen worden. Gods straffen zijn niet gebonden aan de wet van oorzaak en gevolg. Het probleem is niet dat mensen geen maatregelen hebben getroffen om de rampen te voorkomen of de gevolgen ervan te verzachten; het probleem is dat ze doorgedaan zijn met afgoderij, moord, toverij, ontucht en diefstal (Openbaring 9:20v).

Armoede in een deel van de wereld is een oordeel over de wereld als geheel. Niet speciaal over sociaal onrecht, onrecht van de rijken en machtigen tegen de armen en machtelozen, maar over alle vormen van zonde, alle goddeloosheid.

Het eindoordeel, tenslotte, komt over Babylon, de rijke stad - niet lokaliseerbaar (Openbaring 11:8); een samenballing van Sodom en Jeruzalem, New York en Las Vegas, Rome en Mumbai - het symbool van de rijkdom op aarde, de macht, de economische macht, misbruikt, gecorrumpeerd, pervers - met de slachtoffers van dien: '...Lichamen en zielen van mensen', 'slaven en lijfeigenen' (Openbaring 18:13). Al die rijkdom wordt in één keer verwoest; een armzalige puinhoop blijft over, arm, berooid, ellendig, hulpeloos, enzovoort.

Schuld

Armoede als oordeel van God - dat betekent dus niet dat de armen meer schuldig zijn dan anderen. Armoede in een deel van de wereld is een waarschuwing aan het adres van de hele wereld, ook de rijke Westerse wereld.

Er is wel een oorzakelijk verband gelegd: armoede en honger in de wereld zouden rechtstreeks verbonden kunnen worden met menselijk handelen. Het rijke deel van de wereld zou dat deel zijn waar een christelijk arbeidsethos heeft doorgewerkt.² Hongersnood zou niet voorkomen in democratieën: daar wordt tijdig aan de bel getrokken als het beschikbare voedsel niet evenwichtig wordt verdeeld.³ Zulke analyses hoeven hier niet besproken te worden. Maar ze kunnen niet dienen om te demonstren hoe Gods oordeel en zijn zegen werken.

Armoede als oordeel van God - dat is actueel. Dat gebeurt nu. Daarmee is niet gezegd dat het nu meer actueel is dan in vroeger tijden. Vroegere generaties hebben niet minder in 'het laatst der dagen' of 'de eindtijd' geleefd dan wij. Het boek Openbaring was actueel toen de pest door Europa waarde, toen de Turken voor Wenen stonden, toen de Krakatau uitbarstte, en nu. Het omgekeerde geldt ook: als het waar is dat er nu meer welvaart in de wereld is dan in vroeger eeuwen, en minder armoede, dan maakt dat de ernst van Gods oordeel nu niet minder. Het is ook niet zo dat Openbaring 6, 9 en 16 pas in de toekomst in vervulling zullen gaan, en dat de ellende nu nog beter te overzien is. De omvang, en de intensiteit van het lijden van de mensheid is niet in cijfers uit te drukken. Het is speculatief om vroeger af te wegen tegen nu. *Het is nu tijd om het boek Openbaring ter harte te nemen.*

Genade

De belangrijkste tegenwerping heb ik voor het laatst bewaard. Moeten wij niet minder over oordeel praten en meer over genade? Het antwoord is: die twee gaan gelijk op. Genade is verlossing van het oordeel; van een heel reëel oordeel. "Barmhartigheid roemt tegen het oordeel" (Jakobus 2:13). Barmhartigheid zegt: ja, inderdaad, er is een oordeel; maar ik weet een manier om daaraan te ontkomen! Beide zijn van God. Hij denkt in de toorn aan ontfermen (vgl. Habakuk 2:3).

Gods gerechtigheid omvat beide: oordeel en genade. Daarom kun je ze niet tegen elkaar uitspelen. Het is ongerijmd om 'meer de nadruk te willen leggen op' het een of op het ander. Oordeel zonder genade is uitzichtloos; het zou geen zin hebben om te luisteren als het verkondigd wordt, want je kunt er niets mee. Maar omgekeerd: zonder oordeel wordt genade niet mooier; ze verbleekt, wordt goedkoop, vanzelfsprekend. Het zou niet meer de boodschap zijn van Christus aan het kruis: Hij onderging het oordeel. Genade is actueel omdat het oordeel reëel is.

Daarom willen wij ook zo graag wat doen aan armoedebestrijding. Ons motief is meer dan menselijk medelijden, of schuldgevoel - laat staan het superioriteitsgevoel van gearriveerde, gelukkige bezitters die kunnen leveren wat zielige armen missen. De liefde van Christus dringt ons; de liefde van de enige die ons van Gods oordeel bevrijdt.

Motivatatie

Wat levert deze beschouwing op voor de praktijk?

1. Wanneer wij ontwikkelingswerk doen, armoedebestrijding, en sociale gerechtigheid proberen te bevorderen, dan mag dat een diepe motivering hebben. Het is meer dan het repareren van een stuk samenleving. We proberen iets van Gods genade te laten zien in het leven van mensen die zuchten onder een oordeel.

Wij respecteren Gods oordeel, dat gaande is, en nog niet direct afgelopen is. Dat maakt ons bescheiden in onze pretenties. Niet wij stichten gerechtigheid. Wij delen uit van de gerechtigheid die wij zelf van God gekregen hebben.

Het maakt ons ook bescheiden in onze aspiraties. Wij komen als navolgers van een gekruisigde Christus, van Hem die onder Gods oordeel over deze wereld doorging. Wij stichten geen betere wereld. 'Gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping' - dat zijn mooie woorden; dat is een geloof en een perspectief; dat is wat anders dan een program. Het zijn geen doelen die wij ons voorstellen om in x jaar te bereiken.

dat maakt ons bescheiden in onze pretenties

Maar we zijn wel diep gemotiveerd. We gaan niet uit optimisme, of 'positief denken', of zelfvertrouwen, maar in geloof.

Hypes?

2. Ontwikkelingshulp vraagt om evangelieverkondiging. Het gaat ons er immers om dat mensen verlost worden van Gods oordeel. In de hulp die wij bieden aan armere

delen van de wereld, behoren woord en daad hand in hand te gaan. Dat was in het verleden nooit zo vanzelfsprekend als het nu klinkt, maar het kan nu langzamerhand wel als een gegroeide consensus over de verhouding van beide worden beschouwd (er blijft dan nog genoeg discussiestof over hun onderlinge verhouding over).

Ontwikkelingswerk zonder het evangelie is niet verkeerd; soms kan het niet anders; maar het is minder doeltreffend. Ontwikkelingswerk is erop uit om mensen te helpen aan levensruimte, ruimte om de stem van de Heer te horen en te volgen.

3. Nu een meer specifieke conclusie. Economische en sociale ontreddeering komt, zoals we zagen, niet maar als gevolg van sociaal onrecht, speciaal in bepaalde delen van de wereld. Het is een oordeel van God over afgoderij en goddeloosheid over de hele linie, in de hele wereld: onbekeerlijkheid, ondankbaarheid, twistzucht, seksuele zonden, drankmisbruik, onoprechtheid.

Daarom moeten armoedebestrijding en ontwikkelingswerk niet geïsoleerd plaatsvinden. Christenen doen er goed aan zich minder te laten leiden door hypes in de wereld. Gehoorzaamheid komt niet nu eens vooral uit in hulp aan mensen in arme landen, dan weer vooral in zorg voor het milieu, dan weer vooral in evangelisatie. Het is niet in de eerste plaats een kwestie van actief zijn in bepaalde programma's.

radicale ontwikkelingshulp is een zaak van heiliging

Voelen wij ons schuldig, als wij als rijken met bittere armoede worden geconfronteerd? Waarom? Misschien hebben wij die armen geen onrecht aangedaan. Maar dan zijn wij wel schuldig aan andere zonden. En daarom zijn wij - ook al zijn we niet arm - wel mee aan het oordeel onderworpen. Ook wij hebben het nodig om daarvan gered te worden. Willen wij sociale gerechtigheid bevorderen, dan moeten wij meer doen dan onze rijkdom en expertise met armen delen, en opkomen tegen onderdrukking; dan moeten wij ons bekeren, over de hele linie; en ook bij anderen - discreet, naar gelang van onze positie - opkomen voor bekering over de hele linie. Radicale ontwikkelingshulp is een zaak van heiliging. Verbeter de wereld, begin in je eigen relatie.

4. Dit alles bij elkaar zal ons gebedsleven intensiveren en verdiepen. Bidden is meer dan vragen om meer eten en geld voor de armen; meer dan vragen om Gods zegen over onze programma's. Bidden is, in de nood van de wereld, zuchtend onder Gods oordelen, roepen om zijn genadige redding uit die nood; gelovig. Heer, heb medelieden, kom! Dat bidden we voor de armen in Kenia, Darfur, India, Burkina Faso, of waar ook maar ons hart naar uitgaat. Inclusief voor onszelf.

Drs. Piet Houtman doceert theologie aan het Presbyterian Theological Seminary in Dehra Dun, India. E-mail: piet.houtman@hotmail.com

noten:

1. Vgl. Amos 4:7v
2. David S. Landes, *Arm en rijk. Waarom sommige landen erg rijk zijn en andere erg arm*. Utrecht, Het Spectrum, 1998. The Wealth and poverty of Nations.
3. Amartya Sen.

Kruisiging, feit of fictie?

van binnen
naar buiten

Moslims in Nederland 3

**‘Wij geloven in alle profeten; Adam, Abraham, David, Jezus...
Waarom geloven jullie niet in Mohammed?’ Moslims stellen
christenen nogal eens deze vraag. Maar wat bedoelen zij met
‘geloof in Jezus’? Wie is de Jezus van de koran?**

H.J. Takken ■

De Jezus van de koran is een profeet. Wel een bijzondere profeet, want hij had macht om wonderen te verrichten, zelfs doden op te wekken. En hij is op wonderbaarlijke wijze geboren uit de maagd Maria. Maar dat hij de gekruisigde en opgestane is en Immanuël (God met ons) wordt door moslims verworpen. Het koranvers dat de kruisiging van Jezus ontkent, staat in soera 4 (vers 157): ‘Zij hebben hem niet gedood en zij hebben hem niet gekruisigd, maar het werd hun gesuggereerd (*sjoebbiha lahoem*)’. Het vers komt uit de late periode van het leven van Mohammed in Medina (ca. 625), toen er een dispuut gaande was tussen de moslims en de joden. In de oorlog tegen de Qoeraish kozen de joden niet de kant van de moslims maar van de vijand (vers 153). Mohammed werd door hen uitgedaagd om met een goddelijk schrift te bewijzen dat hij een profeet is. God spreekt Mohammed dan moed in en zegt dat zij met Mozes net zo gehandeld hebben. Zij (de joden) zijn ongeloofig aan Gods tekenen, doden zonder enig recht profeten en geloven niet in de maagdelijke geboorte van Jezus. Zij spreken zelfs godslasterlijk over Maria die zij van overspel beschuldigen. In vers 156 staat: ‘...wegens hun ongelof, hun geweldige kwaadsprekerij over Maria’. Ook beweren ze dat ze Jezus gedood hebben aan een kruis.

Het werd gesuggereerd

Vervolgens komen we bij vers 157 met de woorden ‘sjoebbiha lahoem’, verschillend vertaald met: ‘het scheen zo voor hen’ (Wessels), ‘het werd hun gesuggereerd’ (Leemhuis), ‘doch voor hen werd een schijnbeeld van hem gemaakt’ (Kramers). Het gaat om een passieve vorm van het werkwoord. Waarom? Waarom, want dat wordt met het passivum bedoeld,

deed *God* het erop lijken dat Jezus gekruisigd werd? Wat is Gods bedoeling daarmee?

Er is nog een belangrijke vraag: ‘Wat werd hun gesuggereerd, *wat* scheen hen zo toe?’ Gaat het om Jezus (persoonlijk) die werd gesuggereerd, of om de kruisiging (onpersoonlijk)? Veel moslims houden het op het eerste: er werd een schijnbeeld van Jezus gemaakt, waardoor iemand die op Hem leek stierf. Wonderlijk genoeg stierf dan niet Jezus plaatsvervangend voor mensen, maar stierf een dubbelganger plaatsvervangend voor Hem. In het zogenoemde ‘evangelie van Barnabas’, een 14de eeuwse falsificatie waar moslims nogal eens mee aan komen, wordt Judas Iskarioth genoemd. Anderen noemen Simon van Cyrene.

Niet Gods wil

Er zijn meer visies op de kruisdood van Jezus en verschillende verklaringen van soera 4:157, maar alle moslims ontkennen dat zijn kruisdood feitelijk plaats vond. Het koranvers maakt echter ook duidelijk dat er wel een intentie was om Jezus te kruisigen. De Anglicaanse bisschop en islamkenner Kenneth Cragg onderscheidt de wil van deaders om het te doen, de wil van Jezus om het te ondergaan en de wil van God in dit alles. Voor christenen betekent het kruis alledrie: de mens die de vreselijke daad verricht, Jezus die zich geeft in liefde, en Gods daad in genade. De koran erkent de eerste twee elementen, maar bestrijdt dat het gaat om Gods handelen daarin. Er is geen besef dat God ‘de wereld verzoenende was met Zichzelf in Jezus Christus’. Hij nam zijn profeet Jezus tot zich in de hemel en ‘redde’ hem zo van de ‘ondergang’ en van de ‘schande van het kruis’. De kruisiging vond niet plaats, omdat er voor moslims ook geen goddelijke noodzaak toe

was. Er is de historische ontkenning van het gebeuren, de morele weigering van de mogelijkheid en de leerstellige verwerping van de noodzaak, zo zegt Cragg. De gedachte dat Jezus door een hemelse Vader verlaten zou zijn en dat God, zijn Beschermmer en Heer, machteloos moest toezien hoe Jezus door de beraadslagingen van de joden verslagen zou zijn, is absurd en ondraaglijk.

Geen fictie maar feit

Misschien is het woord 'macht' wel een sleutelwoord in dit verband. Want ook christenen geloven niet dat Jezus de dood inging als iemand die machteloos het onderspit moest delven. Hij ging bewust die weg. Hij was 'gehoorzaam tot de dood, ja, tot de dood des kruises'. Zijn macht was Hem niet ontnomen, maar openbaarde zich in liefde tot het einde. Daarin is een plan van de almachtige God. 'Wat zijn liefde wil bewerken, ontzegt Hem zijn vermogen niet' (lied 291). Moslims willen, tegenover de - in de koran vermelde - bewering van joden dat hij gekruisigd is, Jezus 'handhaven' door het onheil van een kruisdood af te wenden. Het was een schijnkruisiging. In hun ijver hiervoor gaan ze voorbij aan de diepere zin die de Bijbel laat zien in de kruis-

ging. Deze brengt geen onheil, maar juist heil. Een instrument van de dood is tegelijk een symbool van leven. Er is overwinning op de dood. Kruisiging en opstanding zijn geen fictie maar feit. Laten we proberen licht te werpen op de ware betekenis van het kruis in het contact met moslims, opdat ook zij deel krijgen aan Gods verlossing door Jezus Christus.

Herman Takken is stafwerker van Evangelie & Moslims te Amersfoort.

Evangelie & Moslims is een stichting voor getuigenis en dienst onder moslims in Nederland en doet aan toerusting van christenen voor de ontmoeting met moslims. Medewerkers geven ook pastorale zorg aan MBbers en werken aan de opbouw van hun geloof. Wilt u meer weten over het geloof en de leefwereld van moslims en geholpen worden bij de bezinning op de omgang met moslims, neem dan contact op met Evangelie & Moslims te Amersfoort, 033-4659290, of per email buro@evangelie-moslims.nl. Of bekijk de website www.evangelie-moslims.nl om een indruk te krijgen van activiteiten en materialen die er op het gebied van de islam en de koran zijn.

uit de kerken

Eindhoven-Best - beroepen: Kandidaat J.A. Francke te Zwolle

Hattem-Noord - beroepen: A.J. van Zuijlen te Dordrecht

Wezep - beroepen (tweede predikantsplaats): Z.J.C. van Harten te Blije-Holwerd i.c.m. Ferwerd-Hallum

Assen-Zuid - beroepen: J.H. Soepenbergh te IJsselmuiden

Veenendaal-Oost - bedankt voor beroep: J. Holtland te Zeewolde

Vanaf maart verkrijgbaar

HANDBOEK GKV 2008

ISBN 978 90 5294 412 8

Met jaaroverzicht van 2007 door ds J.H. Kuiper

€ 11,95

AANBIEDING: bestel vóór 1 maart a.s. via www.gkvhandboek.nl en u krijgt het handboek thuisgestuurd zonder portokosten

Uitgeverij Print Media BV

Erasmus - vader van humanisten, huisvriend van gereformeerden?

Als onderdeel van de reeks historische opvoedingsvisies- en stijlen in deze rubriek 'Onderwijs', die als spiegel van eigentijds opvoeden kunnen dienen, vraag ik me af: zou Erasmus tevreden zijn met de opvoeding, die gereformeerde ouders hun kinderen geven?

R. Lieffijn ■

Inleiding

Erasmus staat te boek als een van de grondvesters van het humanisme. Over naamsbekendheid heeft hij niets te klagen. Al tijdens zijn leven (ca. 1466-1536) werd hij in heel Europa beroemd en nog steeds wordt zijn naam veelvuldig gebruikt. In de eerste plaats als auteur van nog steeds herdrukte boeken, waarvan 'Lof der zothed' wel de bekendste is. Maar veel meer nog komt Erasmus terug in de naamgeving van instituten en organisaties - variërend van universiteit en brug tot korfbalvereniging en tal van scholen. De verbondenheid met Erasmus, die in Nederland en in het bijzonder in Rotterdam wordt gevoeld, was overigens niet wederkerig. Erasmus woonde alleen als klein kind in Rotterdam en groter geworden verbleef hij liever buiten ons land dan in ons land. En wat hij in zijn vele brieven schreef over Nederland was bepaald niet complimenteaus. Het is nooit helemaal goed gekomen: zijn eerste standbeeld, in 1622 geplaatst, overleefde het niet en ook de nieuwe versies bleven niet onbeschadigd. In 1996 viel het zelfs op raadselachtige wijze van zijn sokkel.

Voor zover mij bekend is geen enkele christelijke school getooid met de naam van Erasmus.

Dat lijkt een open deur, want wat heeft Athene met Jeruzalem te maken... Maar misschien zou Erasmus verbaasd hebben gestaan, als hij dit had kunnen voorzien. Hij heeft zich nadrukkelijk uitgelaten over de opvoeding en het onderwijs aan kinderen. Hij heeft er meerdere geschriften aan gewijd, waarin heel wat christelijke ouders zich vandaag ruimschoots zouden kunnen herkennen.

Historische context

Erasmus werd geboren in de slotfase van de Middeleeuwen. Er brak - heel geleidelijk overigens - een nieuw tijdperk aan dat we de Renaissance noemen. Letterlijk: wedergeboorte. Deze aanduiding had ook wel betrekking op de godsdienstige ontwikkeling in die tijd, maar duidt toch vooral op een herwaardering van de klassieke oudheid. Het motto 'Terug naar de Oudheid' sloeg zowel op de herontdekking van de vroege kerkvaders als op de 'reïntegratie' van de klassieke denkers. Dat leverde een

nieuwe geestelijke mix op - die van het christelijk humanisme. Het christelijk denken werd niet terzijde geschoven, maar het klassieke denken kreeg een nevengechikte positie. De periode van de Renaissance legde meer nadruk op de persoonlijke ontwikkeling, op het uitstijgen boven de middelmatigheid, vanuit het motto 'mensen worden niet geboren maar gevormd'.

het christelijk denken werd niet terzijde geschoven, maar het klassieke denken kreeg een nevengechikte positie

Erasmus was tijdgenoot van Luther en was tegen wil en dank oog- en oorgetuige van de Reformatie. Hij sympathiseerde met een aantal elementen van de Reformatie, zoals het aan de kaak stellen van misstanden, het bestrijden van geestelijke oppervlakkigheid, het toegankelijk maken van de bronnen (de Bijbel en de geschriften van de kerkvaders). Toch wilde hij niet breken met de Rooms-katholieke kerk. Erasmus verwachtte een geleidelijke ontwikkeling ten goede, wilde vrede bewaren en koos niet ruimhartig voor Luther (nam het aanvankelijk wel voor hem op) en werd daarmee tot tegenstander van Luther gebombardeerd.

Het kind

Op de pedagogische schaal van 'Führen' tot 'Wachsen lassen' staat Erasmus helemaal links. Voor hem was het duidelijk, ruim voordat de Heidelbergse Catechismus verscheen: een mensenkind is vanaf de geboorte geneigd tot alle kwaad. Een berenjong is minder vormeloos dan de geest van een pasgeboren mens. "Als je die geest niet met veel geduld kneedt en boetseert, ben je de vader van een monster in plaats van een mens". Als je niet zorgvuldig opvoedt, "eindig je met een wilde-man". En daaronder verstaat Erasmus een mens, die

gedreven wordt door eerezucht, begeerte, woede, afgunst, hebzucht en genot.

Opvoeding kan niet vroeg genoeg beginnen en moet tegelijk met de moedermelk worden toegediend. De nadruk op vroeg beginnen heeft in de *eerste* plaats te maken met de neiging tot scheefgroei, wanneer een kind onvoldoende gestuurd wordt. In de *tweede* plaats moet in de opvoeding het ijzer gesmeed worden als het heet is: de leerbaarheid en de bevattelijkheid is op zeer jonge leeftijd het grootst. Dat geldt zowel voor het bijbrengen van kennis als voor het aanleren van deugden. Het geheugen functioneert op jonge leeftijd optimaal en daar moet maximaal gebruik van gemaakt worden. "Op onze oude dag herinneren we ons nog het beste alles wat in onze vroegste kinderjaren werd ingeprent."

De ouders

De noodzaak om kinderen een grondige opvoeding te geven, brengt met zich mee dat Erasmus hoge eisen stelt aan de ouders. In het bijzonder doet hij een beroep op de vaders. "Je wilde vader worden? Nu moet je een goede vader zijn. Je kreeg kinderen niet alleen voor jou, maar ook voor de gemeenschap. Je bent vader geworden om Gods wil, niet alleen voor jezelf."

je wilde vader worden?

Hij wordt niet moe om te herhalen hoe ongerijmd het is, als ouders onvoldoende aandacht besteden aan de geestelijke ontwikkeling van hun kind. "Voor wie zaaïen en ploegen ze, voor wie bouwen ze... Voor hun kinderen toch! Wat voor eer of nut valt uit die activiteiten te halen als de persoon aan wie ze alles nalaten zijn erfenis niet weet te gebruiken... Wie koopt nu een luit voor iemand die geen noot muziek kent? Of een schitterende bibliotheek voor een analfabeet?". En om te laten zien, dat hij daarin niet alleen staat, citeert hij de klassieke auteur Crates: "Ongelukkigen! Wat voor waanzin heeft jullie in haar greep! Vanwaar die koortsachtige ijver om geld en allerlei bezittingen te verwerven, terwijl jullie helemaal geen aandacht hebben voor je kinderen, voor wie jullie dit allemaal verzamelen?".

Opvoeding

Elk kind is niet alleen op voeding, maar ook op opvoeding aangewezen. Het is dwaas "zorg te besteden aan een sterfelijk lichaam en helemaal geen rekening te houden met de onsterfelijke ziel". Bijna venijnig vult hij daarop aan: "Als het uiterlijk de mens bepaalde, zou je ook standbeelden tot de menselijke soort moeten rekenen". Opvoeden houdt in dat een kind kennis en deugden aangeleerd en ingeslepen krijgt. Bij kennis denkt Erasmus aan een scala aan onderwerpen, maar in het bijzonder aan de klassieke talen Grieks en Latijn. Want kennis van deze talen vormen de voorwaarde voor verdere kennisverwerving. Je kunt daarmee zelf *ad fontes* - terug naar de bronnen - en

je bent niet afhankelijk van wat anderen uit de bronnen tevoorschijn halen. Bij deugden denkt Erasmus onder meer aan etiquette. Daarover schrijft hij zelfs een complete verhandeling. Deugzaamheid en kennis "brengen, meer dan wat ook, een mens tot rijkdom, waardigheid, gezag, ja zelfs een goede gezondheid, kortom alles wat de ouders hun kinderen uit de grond van hun hart toewensen."

Erasmus weet wel dat kleine kinderen niet alles opnemen wat je ze voorhoudt. Toch meent hij dat het beter is een kind gericht iets te leren, dan dat je het kind de vrije hand laat. "Voeg regelmatig beetje bij beetje en er groeit een stapel, die niet te versmaden is."

Onderwijs

In het verlengde van wat thuis geleerd en bijgebracht wordt, past een goede schoolopleiding. Erasmus toont zich verontwaardigd, dat veel mensen eerder geneigd zijn te investeren in het africhten en disciplineren van hun hond of paard, dan te investeren in de opleiding van de kinderen. Juist omdat een mens zich onderscheidt van de dieren door zijn denkvermogen, moet de denkontwikkeling de volle aandacht krijgen. "...Omdat de goddelijke voorzienigheid aan de mens als enige van alle schepsels het vermogen tot denken heeft geschonken, heeft ze de belangrijkste rol gereserveerd voor onderwijs". Het mes van het onderwijs snijdt naar twee kanten: een kind leert kennis en deugden en tegelijk legt het leren zoveel beslag op het kind, dat het niet de kans krijgt om in jeugdzonden te vervallen. De ouders moeten op zoek gaan naar 'uitmuntenende leermeesters' die een kind weten mee te krijgen door een milde houding. Strengheid schrikt alleen maar af.

Tevreden?

Waarschijnlijk zou Erasmus komen met het verwijt dat gereformeerde opvoeders om te beginnen benepen Hollanders zijn. Maar volgens mij zou hij gereformeerde opvoeders verder wel positief waarderen. Veel van zijn gedachtegoed komt terug in het gereformeerde opvoedings- en onderwijspatroon. Voor schoolse educatie, actief luisteren, toegang tot de bronnen (internet), de nadruk op wat bindt en niet op wat scheidt, de eigentijdse trits *competentie-relatie-autonomie*, werken met kerndoelen - een ruime zeven zit er wel in lijkt me.

Misschien zou hij zich verbazen over - nog steeds - de nadruk op geld verdienen en over de beperkte persoonlijke aandacht, die de kinderen thuis krijgen. Maar het grootste minpunt is toch wel dat, ondanks zo veel verwantschap, geen christelijke school naar hem genoemd is.

Drs. R. Liefjijn is directeur van SBO 'De Trimaran' te Kampen.

Voor achtergrondinformatie:
Chaunu - *De Reformatie* (Uniepers)
Erasmus - *Opvoeding* (Athenaeum-Polak)
Eskens - *Filosofische reisgids* (Contact)

Liedboek gezang 183:

O hoofd vol bloed en wonden

lied van de week

Het lied 'O hoofd vol bloed en wonden' van de bekende Duitse predikant-dichter Paul Gerhardt (1607-1676) behoort wereldwijd tot de meeste bekende kerkliederen. In Nederland is het lied vooral bekend geworden nadat het was opgenomen in de *Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen* uit 1866. Het betrof hier de vertaling/bewerking van Bernard ter Haar (1806-1880).

J. Smelik ■

In deze versie is het lied ook binnen de gereformeerde traditie bekend geworden. Niet alleen kreeg het lied een plek in diverse niet-liturgische, gereformeerde liedbundels, maar in 1933 kwam het ook als gezang 12 terecht in de bundel *Eenige Gezangen*. Daartegen werden destijds wel bezwaren geuit vanwege de vermeende Rooms-katholieke herkomst en de dito interpretatie die men aan de tekst kon geven. K. Schilder vond het een 'zeer mooi' lied en schreef in 1935 in dit blad: "Men kan het [lied] 'roomsch' interpreteren, men kan het ook 'protestantsch' zien."

De Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven (1964/1965) kwam echter tot het oordeel dat het gezang 'onschriftuurlijk' was. Curieus daarbij was dat men voor een belangrijk deel dezelfde argumenten gebruikte die rond 1933 door tegenstanders van dit gezang al naar voren waren gebracht. In 1996 werd het lied door deputaten Kerkmuziek weer beoordeeld als 'bruikbaar voor de gereformeerde liturgie' en de Generale Synode van Amersfoort gaf het lied vrij.

Overigens gaat het sinds 1996 niet meer om de vertaling/bewerking van Ter Haar, maar de bewerking die J.W. Schulte Nordholt maakte voor *Liedboek voor de Kerken*.

Tekst

Paul Gerhardt dichtte het lied rond 1653. Het vormde onderdeel van een serie van zeven liederen, die hij dichtte naar aanleiding van de Middeleeuwse hymne-serie *Rhythmica oratio ad unum quodlibet membrorum Christi patientis et a cruce penditis*, waarin de ledematen (voeten, knieën, handen, zijde, borst, hart en hoofd) van de lijdende Christus bezongen werden. Lange tijd is gedacht dat Bernard van Clairvaux de auteur van deze cyclus was, maar tegenwoordig wordt er doorgaans vanuit gegaan dat Arnulf von Löwen (1200-1250) de auteur was. In elk geval was de Middeleeuwse hymne-serie in de zestiende en zeventiende eeuw populair bij niet

alleen rooms-katholieken maar ook bij protestanten (lutheranen). De bekende lutherse componist Dieterich Buxtehude componeerde in 1680 een prachtige cantateserie: *Membra Jesu nostri patientis sanctissima*.

Het lied 'O hoofd vol bloed en wonden' van Gerhardt is een vrije bewerking van het laatste deel (*Ad faciem*) van de hymne-cyclus van Van Löwen. Oorspronkelijk telt Gerhardts lied tien strofen, waarvan in het *Liedboek* de coupletten 3, 6 en 7 weggelaten zijn. Desondanks dat is de versie van Schulte Nordholt een lied dat ook goed zingbaar is voor mensen die veel minder vertrouwd zijn met de mystieke (in de positieve zin van het woord) geloofsbeleving, waarmee men tot de zeventiende eeuw bekend was. Het lied tekent op indringende wijze het lijden en sterven van Christus met als doel de gelovige de heilsbetekenis ervan op het hart te drukken. De inhoudelijke structuur van het lied laat zich als volgt onder woorden brengen. In de eerste twee strofen zingt de dichter/gelovige over het hoofd van Christus, waarbij schrijnende tegenstellingen gebruikt worden (kroon-doornenkroon, goddelijk gelaat-geschonden gelaat etc.). In de verzen 3 en 4 bezingt de gelovige wat Christus' lijden voor hem persoonlijk betekent. Daarbij wordt alle nadruk gelegd op wat Christus geeft en doet. In het oorspronkelijke lied volgen dan twee coupletten, die dus in de Nederlandse versie geschrapt zijn, waarin de gelovige zichzelf een meer actieve rol toekent, in die zin dat hij nadrukkelijk onder woorden brengt dat hij zich aan de lijdende Christus wil toevertrouwen: *Ich will hier bei dir stehen, verachte mich doch nicht*.

Het laatste deel van het lied, de strofen 6 en 7, handelen expliciet over de betekenis van Christus' sterven voor het sterven van de ik-figuur.

Melodie

De melodie werd in 1601 gecomponeerd door Hans Leo Haßler. Deze componist werd in 1564 te Nürnberg geboren en studeerde

muziek onder andere in Venetië bij Andrea Gabrieli. Van 1586 tot 1600 was Haßler in dienst van het handelshuis van de adellijke familie Fugger te Augsburg. Daarna had hij de leiding over de stadsmusici in Augsburg en Nürnberg. Hij overleed in 1612 in Frankfurt am Main.

In 1601 verscheen Haßlers *Lustgarten Neuer Teutscher Gesäng*. In deze bundel staat onder meer een wereldlijk lied met een intrigerende inhoud, zoals al blijkt uit de eerste twee versregels: *Mein Gmüth ist mir verwirret, das macht ein Jungfrau zart*. Kort na het ontstaan werd de melodie van dat lied gebruikt bij het stervenslied 'Herzlich tut mich verlangen'. Het bekendst werd de melodie echter met de liedtekst 'O Haupt voll Blut und Wunden' van Paul Gerhardt. De combinatie van deze tekst met deze melodie dateert uit 1656 toen Johann Crüger de tekst van Gerhardt opnam met de melodie van Haßler in zijn beroemde bundel *Praxis pietatis melica*. Het lied bleef in latere eeuwen zijn bekendheid houden, mede doordat Johann Seb. Bach dit koraal regelmatig in zijn cantaten en passionen gebruikt heeft.

Ten tijde van Bach bleek de melodie niet ongeschonden bewaard gebleven te zijn. Zoals in verreweg de meeste melodieën gebeurd was, was ook in dit lied het originele ritme geëgaliseerd. Deze zogenaamde isometrische versie is de eeuwen door bekend en geliefd gebleven. In het *Liedboek* heeft men de oorspronkelijke

versie van de melodie hersteld, wat vooral voor de ritmiek consequenties heeft: de afwisseling van het tweedelige en driedelige ritme, zoals dat in de zestiende eeuw vaak gebruikt werd in melodieën, is weer hersteld.

Voor velen zal de oorspronkelijke versie van de melodie even wennen zijn. Maar wanneer we de originele melodie goed aanleren en tijd nemen om ermee vertrouwd te raken, dan is de deze versie toch te verkiezen boven de isometrische versie. Een reden daarvoor is dat het ritme heel fraai de belangrijke woorden uit de versregel onderstreept, wat in de Duitse versie nog veel stringenter gebeurt. Bovendien versterkt het originele ritme het klagende karakter van de frygische melodie op bijzondere wijze. Erg mooi in ritmisch opzicht zijn de regels 5 en 6, waar de driedeligheid plaats maakt voor de tweedeligheid, en de melodie dus als het ware meer in beweging komt.

Vermoedelijk zal het ritme in de regel 1 en 2 (dat herhaald wordt in de regels 3/4 en 7/8) niet het grootste probleem opleveren. Lastiger is de melodische verandering in regel 6. Daar zongen we *g a g f f e* en in de oorspronkelijke versie staat: *g a g a f e*. Die regel vraagt dus onze bijzondere aandacht.

Dr. Jan Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Steenwijk.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. Dr. B. Kamphuis, coördinator
'Achtergronden'

EINDREDACTEUR:

Dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, coördinator 'Meditatief',
Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel,
Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven'
en 'Wandelen met God',
Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert, coördinator
'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en
onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst',
Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen
naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk
en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek
'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient
1 maand voor aanvang van het nieuwe
abonnementsjaar schriftelijk of per
e-mail te geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-
rom verkrijgbaar bij de Chr.
Blindenbibliotheek voor blinden
en slechtzienden.
Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

De kerk op de reli-markt

meeglezen

Religie is weer in. Maar de kerk is geen monopolist meer. Dat stelt de VU-filosoof Govert Buijs in een interview in *Woord & Dienst* (opiniërend magazine voor de PKN).

T. Groenveld ■

“De kerk was een monopolist, met een vaste klandizie. Je kon volstaan met het luiden van de kerkklokken op zondagmorgen, dat was de enige marketinginspanning die je hoefde te plegen. De mensen stroomden vanzelfsprekend toe, de kerk zat vol. Iedereen weet dat die tijd voorbij is, er is meer nodig (...).

Kerken moeten de switch maken van een monopolist naar een gewone marktpartij, die moet concurreren met andere partijen op de reli-markt. Die moet kijken naar waar de mensen mee bezig zijn en daarbij aansluiten. Die duidelijk zichtbaar moet zijn op de markt en aandacht weet te trekken.”

Een voorbeeld daarvan noemt hij de Alphacursus: een vrijblijvende, neutrale mogelijkheid om kennis te maken met geloof.

De predikanten noemt hij ‘religieuze ondernemers’, die met een duidelijk verhaal moeten komen over de kern van het christendom, en zeggen waarin het zich onderscheidt van anderen.

“De markt vraagt om duidelijkheid, een stevig merk. De markt vraagt orthodoxie, niet om vrijzinnigheid. Vrijzinnigen stellen terechte vragen aan de christelijke traditie, maar verzuimen dezelfde kritische vragen te stellen aan de heersende, westerse manier van denken. Bovendien zoekt de vrijzinnigheid steeds het algemene: wij christenen zijn niet uniek, wij delen de waarden van humaniteit met vele anderen. In een marktverhouding is zo’n benadering funest, daar draait het om ‘wat is jouw verhaal, waarom ben jij bijzonder, waarom zouden wij jou kiezen boven al het andere binnen het levensbeschouwelijk aanbod?’”

Op deze ‘marktgerichte’ benadering levert Mirjam Elbers in het volgende nummer commentaar. De hele samenleving denkt al in termen van producten en klanten.

“Geen leraren, ambtsdragers of volksvertegenwoordigers meer, allemaal zijn het managers geworden die met hun ‘producten’ de ‘klant moeten bedienen’. (...) Moet nu ook de kerk, als laatste der Mohikanen, zich voegen naar het dictaat van de markt? Ikzelf hoop juist zo op een kerk die zich verzét tegen deze reductie van ons menszijn tot een schema van ‘product-klant’. Hoe kan het dat wij allen, niemand uitgezonderd, zo klakkeloos deze taal zijn gaan spreken en denken? Hoe kan het dat in Nederland niemand lijkt stil te staan bij de ónmenselijke kan van de concurrentie van allen tegen allen? Moet de kerk nu ‘aansluiten bij de wens van de klanten op de reli-markt’, zoals Buijs meent? (...)”

Elbers wijst op Duitse en Amerikaanse oproepen aan de kerk tot verzet tegen de totalitaire macht van het ‘digitale kapitalisme’. Daarbij wijst ze naar een tijd waarin mensen ook een andere taal gingen spreken. Toen was te zien...

“hoe de taal heel ongemerkt, doordat woorden en betekenissen veranderden, in de greep raakte van de heersende ideologie...”

Een schip op het strand...

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.